

УДК 377:37.01:355.5

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-1045-1058](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1045-1058)

Дужий Роман Володимирович аспірант кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, тел. (050) 606-81-66, <https://orcid.org/0000-0002-8064-1312>

Деркач Тетяна Михайлівна доктор педагогічних наук, професор, декан факультету хімічних та біофармацевтичних технологій, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, тел. (097) 269-14-64, <https://orcid.org/0000-0003-1087-8274>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто розвиток системи професійної освіти України з початку 90-х років. Представлено загальну схему існуючих рівнів освіти та динаміку змін у розвитку професійної освіти. Основними характеристиками, що були проаналізовані, є кількість закладів та здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти. Показано, що останні реформи спрямовані на модернізацію системи та приведення її у відповідність із європейськими стандартами, що має забезпечити подальшу автономію закладів освіти та посилення ролі роботодавців і громад у підготовці кваліфікованих фахівців. На сучасному етапі здійснено інтеграцію професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, впроваджено компетентнісний підхід та професійні програми, що базуються на результатах навчання. Розпочато створення нового покоління державних професійних стандартів. Запроваджено нову модель фінансового забезпечення, засновану на спільному інтересі держави, бізнесу та суспільства, з поступовим переходом від державного фінансування до місцевих бюджетів. Основними напрямками подальшого розвитку є побудова ефективної системи управління та фінансування, поліпшення змісту та якості освіти, розвиток державно-приватного партнерства та популяризація галузі. Аналіз тенденцій розвитку професійної освіти в Україні свідчить про невідкладну потребу модернізації курсової підготовки як її невід'ємної частини. Продовження невмотивованої агресії проти України підсилює значення курсової підготовки військовослужбовців. Особлива увага приділяється розробці комплексної стратегії модернізації курсової підготовки військовослужбовців, що забезпечить адаптацію системи освіти до вимог міжнародної безпеки через встановлення чітких критеріїв відбору, оцінки готовності та гармонізацію національних стандартів з міжнародними практиками. Інші сучасні виклики – стрімкий розвиток технологій, оновлення нормативно-правової бази та

зростаючі вимоги ринку праці – вимагають інтеграції сучасних педагогічних підходів та впровадження інноваційних технологій.

Ключові слова професійна освіта, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, модернізація курсової підготовки військовослужбовців

Duzhyi Roman Volodymyrovych PhD student, Department of professional education in technologies and design, Kyiv National University of Technologies and Design, tel.: (050) 606-81-66, <https://orcid.org/0000-0002-8064-1312>

Derkach Tetiana Mikhailivna Dr. habil. in Education, Professor Dean Faculty of Chemical and Biopharmaceutical Technologies, Kyiv National University of Technologies and Design, tel.: (097) 269-14-64, <https://orcid.org/0000-0003-1087-8274>

MODERN CHALLENGES OF VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE

Abstract. The development of the vocational education system in Ukraine since the beginning of the 1990s is considered. A general scheme of existing levels of education and the dynamics of changes in the development of vocational education are presented. The main characteristics analysed are the number of institutions and applicants for vocational (vocational and technical) and professional pre-higher education. It is shown that the latest reforms are aimed at modernising the system and bringing it into line with European standards. It should ensure further autonomy of educational institutions and strengthen the role of employers and communities in training qualified specialists. At the current stage, vocational (vocational and technical) and higher education integration has been carried out, and a competency-based approach and professional programs based on learning outcomes have been introduced. The creation of a new generation of state professional standards has begun. A new financial support model has been introduced, based on the common interest of the state, business and society, with a gradual transition from state funding to local budgets. The main areas of further development are the construction of an effective management and financing system, improvement of the content and quality of education, development of public-private partnership and popularisation of the industry. Analysis of trends in the development of vocational education in Ukraine indicates an urgent need to modernise course training as an integral part of its development. Continuing unmotivated aggression against Ukraine enhances the importance of course training for military personnel. Special attention is paid to the development of a comprehensive strategy for the modernisation of course training for military personnel, which will ensure the adaptation of the education system to the requirements of international security through the establishment of clear selection criteria, assessment of readiness and

harmonisation of national standards with international practices. Other modern challenges - the rapid development of technologies, updating the regulatory and legal framework and growing labour market requirements - require integrating modern pedagogical approaches and introducing innovative technologies.

Keywords: vocational education, institutions of vocational (vocational and technical) education, modernisation of course training for military personnel

Постановка проблеми. З 1991 року Україна пройшла складний шлях становлення незалежної держави, яка стверджує демократичні цінності, захищає свій суверенітет і територіальну цілісність, а також підтримує якісну систему освіти. Суттєву роль у цьому процесі відіграє розвиток професійної освіти, що поступово реформується задля підвищення конкурентоспроможності, задоволення потреб ринку праці та всебічного розвитку особистості. Трансформації у сфері професійної освіти охоплюють оновлення законодавства, децентралізацію управління та фінансування, поліпшення якості та модернізацію змісту навчальних програм, зміцнення зв'язків із роботодавцями.

У 2014 році Україна уклала Угоду про асоціацію з ЄС, що підтвердило її європейські прагнення. Зміни в професійній освіті відображають європейський вектор розвитку через впровадження стандартів на основі компетентнісного підходу, реалізацію програми «EU4Skills: найкращі навички для сучасної України», розвиток дуальної форми освіти, поступову передачу професійно-технічних навчальних закладів із державної до комунальної власності [1].

З огляду на стратегічні амбіції України, яка, крім інтеграції до ЄС, прагне стати повноправним членом НАТО, зазнає суттєвих змін і національна система професійної підготовки військовослужбовців. Зокрема, існує нагальна потреба у вдосконаленні підготовки військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, що є ключовим компонентом зовнішньої політики та Стратегії воєнної безпеки України. Дослідженнями цієї проблематики займаються як науково-дослідні установи Збройних Сил України, так і іноземні навчально-тренувальні центри, зокрема представники організацій ООН та НАТО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження професійної освіти в Україні охоплюють широкий спектр проблем – від підвищення компетентності викладачів до стратегічних реформ, фінансування, міжнародного співробітництва та стандартизації. Ці напрями є взаємопов'язаними і спрямованими на формування стійкої та конкурентоспроможної системи професійної освіти [1-3].

Стратегічні освітні реформи займають важливе місце в наукових дослідженнях. Автори [4] акцентують увагу на модернізації навчальних програм відповідно до потреб ринку праці, підвищенні якості викладання та

сприянні міжнародній співпраці. Міжнародне співробітництво вважається одним із драйверів реформування професійної освіти. Дослідження авторів [5] демонструють, як програми співпраці з міжнародними організаціями, зокрема з ООН та НАТО, допомагають впровадженню нових методик управління, розширенню державно-приватного партнерства та цифровізації освітніх процесів. Цей напрямок особливо актуальний для гармонізації української системи з європейськими стандартами [6]. Дослідники звертають увагу на інтернаціоналізацію професійної освіти, порівнюючи досвід українських закладів з практиками інших країн [7].

Стратегічне планування та стандартизація у професійній освіті спрямовані на гармонізацію внутрішніх нормативів із міжнародними стандартами. Наголошується на необхідності адаптації професійної освіти до сучасних реалій в контексті післявоєнного відновлення країни [8, 9]. Це включає розробку сучасних освітніх документів, адаптацію навчальних програм до змін та впровадження інноваційних технологій у навчальний процес. В частині підготовки військовослужбовців вищезгадані проблеми є особливо актуальними, а для курсової підготовки вони ще більше загострюються з причини короткого терміну даного виду навчання.

Метою даної статті є визначення 1) тенденцій розвитку професійної освіти України та 2) місця курсової підготовки в системі освіти (на прикладі курсової підготовки військовослужбовців).

Виклад основного матеріалу.

Тенденції змін у професійній освіті України. Професійна освіта спрямована на озброєння осіб знаннями, навичками, досвідом та/або компетенціями в конкретних професіях або на задоволення сучасних вимог ринку праці [10]. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.) її метою є формування та розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоспроможності на ринку праці, мобільність і перспективи кар'єрного зростання протягом життя [11].

Рисунок 1 ілюструє рівні формальної освіти в Україні та види освіти дорослих. Початкова та середня освіта (рівні 1-3) показано чорними літерами на текстурованому фоні; Професійна освіта (4-5 рівні) – чорні літери на світло жовтому фоні; Вища освіта (6-8 рівні) – літери білого кольору на чорному фоні; У пунктирних рамках показано різні види освіти для дорослих [1-13].

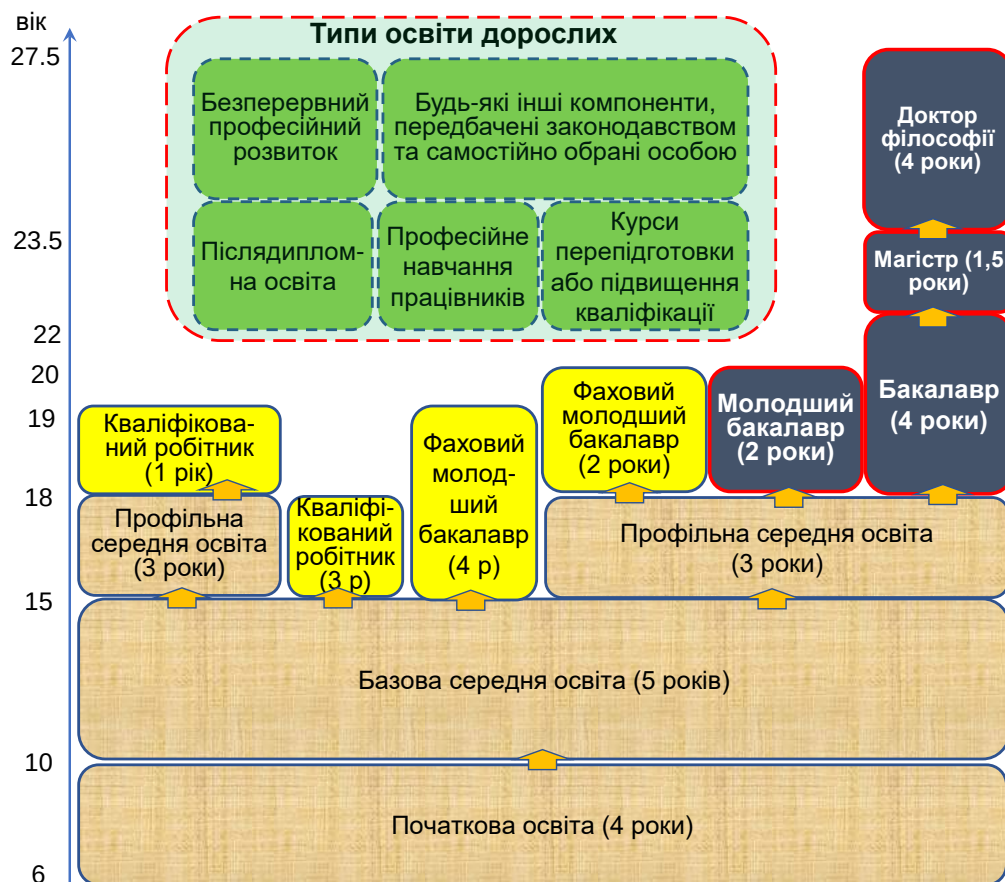

Рис. 1. Рівні формальної освіти в Україні та види освіти дорослих.

Закон «Про освіту» (2017) встановлює кваліфікації в Україні, які поділяються на освітні та професійні. Для визначення кваліфікації застосовується компетентнісний підхід. Нормативна база, що встановлює стандарти та кваліфікації, ґрунтується як на первинному, так і на вторинному законодавстві (дескриптори Національної рамки кваліфікацій, статут Національного агентства кваліфікацій). У процес узгодження залучено Верховну Раду, Міністерство освіти, Національне агентство кваліфікацій, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), Національний інформаційний центр академічної мобільності та представників Європейської рамки кваліфікацій.

На відміну від вищої освіти, система визначення рівнів професійних кваліфікацій в Україні поки що налагоджена не повністю. Хоча порядок визначення рівня для нових кваліфікацій уже розроблено, багато професійних стандартів досі не створено. Розробка професійних стандартів наразі є надзвичайно важливим завданням для підвищення якості професійної освіти та забезпечення її відповідності сучасним міжнародним вимогам.

У трансформації професійної освіти протягом років незалежності країни можна виокремити окремі періоди. Це наочно демонструється, наприклад, змінами кількості закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО), що

представлені на рис. 2 за даними Держстату [14]. Дані нашого аналізу добре узгоджуються з результатами [15].

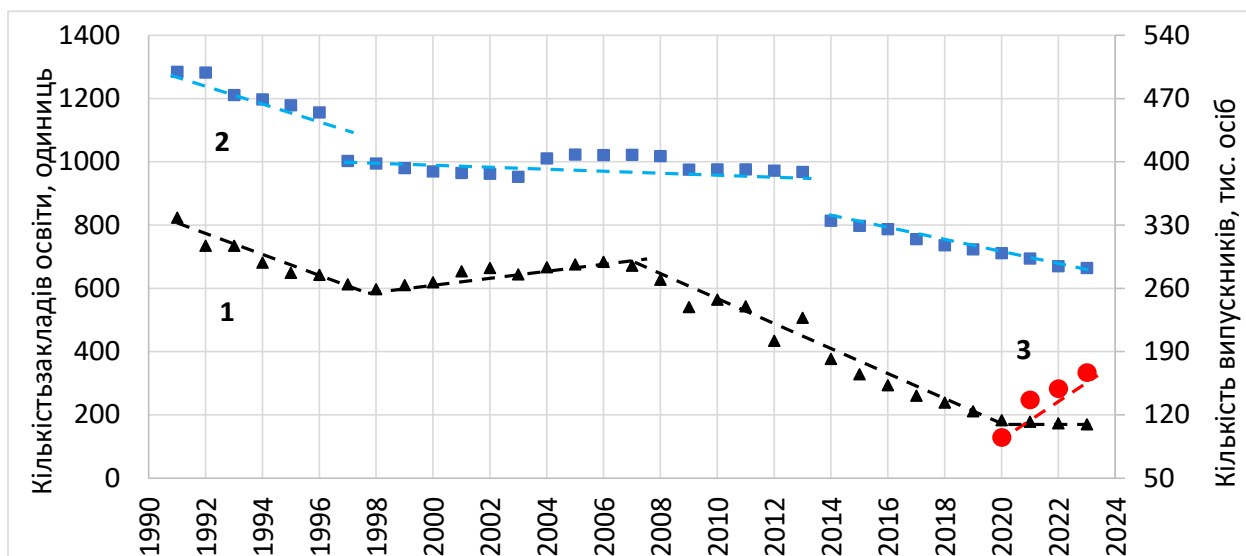

Рис. 2. Зміна кількості випускників у ЗПТО (1); кількості ЗПТО (2); кількості закладів передвищої освіти в Україні (3).

Аналіз змін кількості ЗПТО з роками (крива 2 на рис. 2) дозволяє виділити такі періоди змін:

Перший період (1991–1996 роки). Найбільш різке зниження спостерігалось у цей період, коли за шість років було втрачено 129 ЗПТО (понад 20 закладів на рік). Це було зумовлено не лише скороченням демографічної бази, а й погіршенням економічної ситуації та зниженням престижу навчання в ЗПТО.

Другий період (1997–2013 роки). Впродовж цього періоду кількість закладів практично не змінювалася, коливаючись між 953 та 1023, зі середнім значенням 987 закладів.

Третій період (2014–2023 роки). У 2014 році в порівнянні з 2013 система ЗПТО зазнала стрибкоподібного скорочення – було втрачено 154 заклади, переважно у східних регіонах, що стало наслідком тимчасової втрати територій АР Крим та частини Донецької й Луганської областей. Після цього кількість закладів не зменшувалася різкими стрибками, але спостерігалася поступова тенденція скорочення: за період з 2015 по 2021 рік їх кількість впала з 798 до 664, що відповідає втраті приблизно 15 закладів на рік.

За 14 років з (2007-2020 роки) чисельність щорічних випускників ЗПТО зменшилася сумарно на 175 тис. осіб (крива 1 на рис. 2), що спричинило зростання кількості малокомплектних закладів (з контингентом менше 300 учнів). В той же час не можна не помітити, що в останні роки (2020-2023) кількість випускників стабілізувалася приблизно на рівні 110-115 тис. осіб. Тобто, незважаючи на виклики, спричинені наслідками повномасштабного

вторгнення збройних сил російської федерації в Україну, зараз ситуація зберігається стабільною. Цей факт може свідчити про початок нового етапу розвитку професійної освіти, коли вперше після 2007-2008 років кількість випускників не знижується.

Останні кілька років були важкими для всього світу, що випробувала пандемія Covid-19. Роки з 2022 стали особливо складними для України, оскільки почалася російська військова агресія, яка змінила економічний стан країни та умови існування багатьох громадян. Незважаючи на складні умови та завдяки підтримці світу, Україна продовжує рух до європейського майбутнього. Системи забезпечення якості поступово впроваджуються у професійну освіту за міжнародними стандартами та критеріями.

Україна, як член Європейського фонду освіти, бере участь у Туринському процесі з 2010 року. В його рамках система професійної освіти України аналізується за критеріями зовнішнього (вирішення проблем у сфері демографії, ринок праці, задоволення соціальних потреб та рівність прав у питаннях освіти) та внутрішньої ефективності (якість початкової та неперервної професійної освіти щодо дотримання професійних стандартів, належного забезпечення матеріально-технічної бази, кадрового потенціалу, ефективне управління та фінансування). Такий аналіз дозволяє отримати релевантні дані щодо стану системи для підтримки реформ і формування подальшої політики. Це стосується всього: від зміни системи управління до формування регіонального порядку.

Серед досі невирішених питань можна назвати питання гендерної рівності. Рисунок 3 ілюструє зміни в індексі гендерного паритету, який вимірює рівність між жінками та чоловіками. Для порівняння було взято чотири групи студентів однакового рівня освіти – студенти старших класів, що отримують повну загальну середню освіту (ПЗСО), студенти ЗПТО та закладів передвищої фахової освіти (ЗПФО) та студенти бакалаврату.

Для двох груп (учні старших класів середньої школи та студенти бакалаврату) середні значення гендерного індексу (співвідношення кількості студентів-жінок до кількості студентів-чоловіків за методологією ЮНЕСКО) за період становлять 0,93 та 1,1 відповідно, що досить близько до ідеального рівня 1 (рис. 3а). При цьому індекс для учнів середньої школи демонструє тренд на зростання, приближуючись до показника 1. Для студентів бакалаврату характерна протилежна тенденція.

Ситуація в закладах професійно-технічної та фахової передвищої освіти складніша (рис. 3б). Гендерний індекс у закладах ЗФПО очевидно спадає: на початку спостереження він був близьким до 1, а в останні роки знизився до рівня у 0,85. Цей процес активізувався після 2014 року, і можливо, він пов'язаний із втратою великої кількості навчальних закладів з домінуванням «чоловічих» професій. Найбільш стабільна ситуація спостерігається для ЗПТО. Як бачимо (рис. 3б), більшість студентів – чоловіки, а індекс гендер-

ного паритету коливається від 0,6 до 0,7. Крім того, він не демонструє чіткої тенденції до покращення.

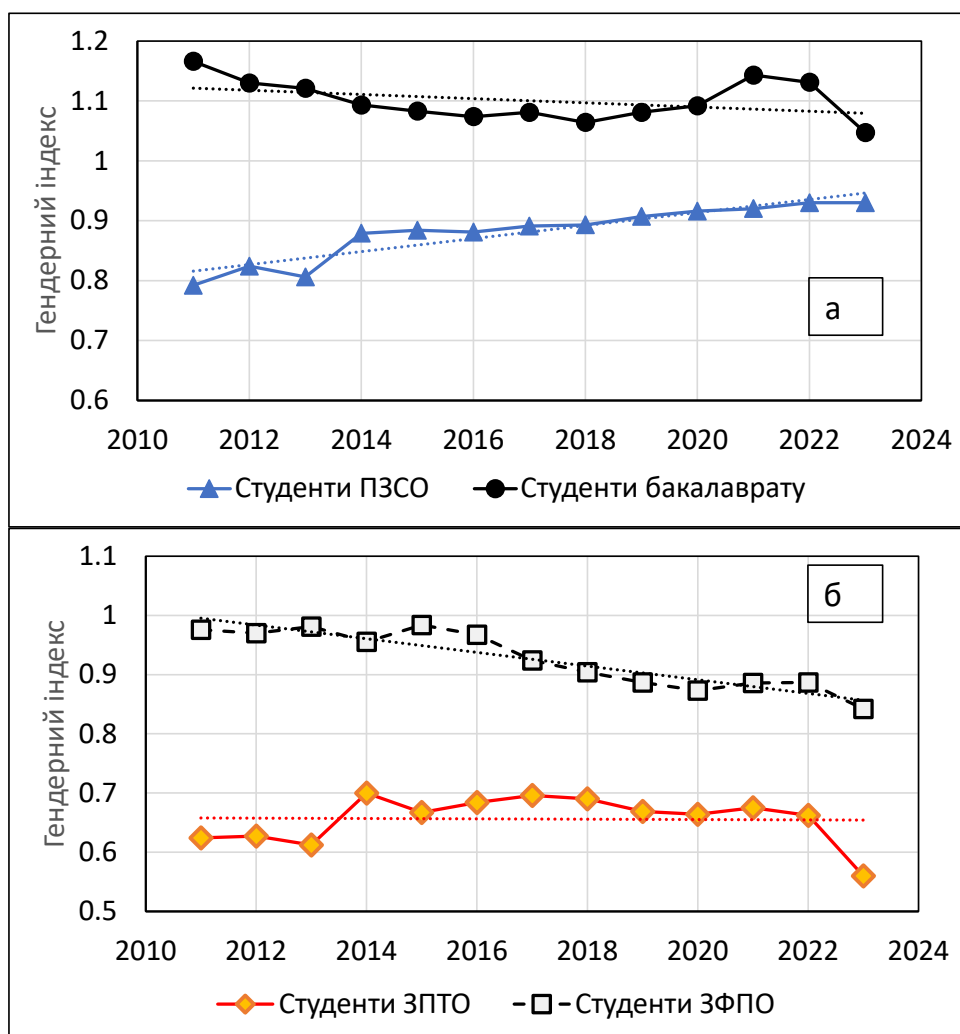

Рис. 3. Динаміка індексу гендерного паритету (відношення кількості студентів жінок до кількості студентів-чоловіків в різних закладах професійної освіти за методологією ЮНЕСКО): а – учні старших класів школи та студенти бакалаврату, б – студенти ЗПТО та ЗФПО.

У червні 2023 року робоча група Міністерства освіти і науки України розробила Дорожню карту на 2023/2024 навчальний рік у рамках реалізації Стратегії впровадження гендерної рівності в освітній галузі. За результатами експертної роботи розроблено алгоритм антидискримінаційних кроків у відповідних галузях освіти на наступний навчальний період. Алгоритм передбачав зміцнення операційного потенціалу для реалізації політики гендерної рівності та антидискримінаційної політики. А саме: перезапуск гендерного аудиту як навчальних закладів, так і Міністерства з урахуванням уже набутого досвіду; розвиток гендерних компетенцій освітян із запровадженням обов'язкової складової підвищення кваліфікації з урахуванням

гендерної чутливості; розробка чек-листа для оцінювання навчальних закладів з точки зору стандартів недискримінації та впровадження пілотних моделей заохочення для підтримки закладів, які дотримуються таких стандартів. Також передбачалося посилення зв'язків між мережами впровадження антидискримінаційних стандартів, взаємодія та партнерство з ключовими гравцями у цій сфері.

Сучасна стратегія передбачає декілька основних напрямів розвитку професійної освіти: побудова ефективної системи управління та фінансування; поліпшення змісту та якості освіти; розвиток державно-приватного партнерства; популяризація галузі. Вітчизняна законодавча база містить європейські стратегічні ідеї розвитку цієї сфери, а саме: 1) сприяння працевлаштуванню, економічному зростанню, інклюзії та соціальній єдності; 2) якість, досконалість та привабливість програм (навички, що відповідають поточним і майбутнім вимогам); 3) спільна відповідальність за інвестиції в професійну освіту національних урядів, соціальних партнерів, постачальників професійної освіти, вчителів, викладачів та здобувачів освіти.

Від забезпеченості якісними та професійними кадрами залежить швидкість відновлення держави після війни та її подальша стійкість на шляху розвитку. Період після 2020 року з часом буде оцінено як новий етап у розвитку професійної освіти в Україні. Оскільки країна має велику підтримку з боку демократичних держав світу, співпраця професійних навчальних закладів із партнерськими закладами з країн ЄС зросла як ніколи. Набутий досвід спілкування, взаємодії, співпраці, бажання використовувати все нове та інноваційне для підтримки та розвитку своєї країни стане поштовхом для забезпечення сталого розвитку професійної освіти та підвищення конкурентоспроможності її випускників.

Місце курсової підготовки в системі освіти. Курсова підготовка в системі професійної освіти України відіграє вирішальну роль у розвитку конкурентоспроможних спеціалістів. Інтеграція практичних навичок та теоретичних знань є важливою для забезпечення того, щоб випускники відповідали вимогам ринку праці. Відповідно до діючої нормативно-правової бази курсова підготовка інтегрується в парадигму безперервної освіти (освіта впродовж життя, освіта для дорослих) та спрямована на забезпечення права кожної повнолітньої особи на постійне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та вимог економіки.

Як приклад, розглянемо курсову підготовку, що організовується і проводиться на базі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти України відповідно до вимог керівних документів, перед призначенням військовослужбовців на вищу посаду або для підвищення їх кваліфікації. Вона реалізується як спеціалізована форма післядипломної освіти, спрямована на безперервне підвищення кваліфікації та розвиток компетенцій фахівців, що забезпечує оперативну

адаптацію до змін у сучасних умовах та сприяє ефективному виконанню службових обов'язків. Система військової освіти в Україні інтегрована в національну систему освіти, зосереджуючись на професійній військовій підготовці, постійному професійному розвитку та адаптації стандартів НАТО [16]. Професійна військова освіта включає перепідготовку та курси підвищення кваліфікації фахівців, забезпечення сумісності з акредитованими НАТО навчальними закладами та підвищення якості професійної військової освіти [17].

Як частина загальної системи професійної освіти курсова підготовка відповідає її ключовим принципам:

Інтеграція теоретичних знань і практичних навичок. Навчальні плани-програми курсової підготовки розроблені із застосуванням компетентнісного підходу, у відповідності до вимог державних стандартів освіти, гармонійно поєднують академічні знання із практичними заняттями.

Безперервний професійний розвиток. Курсове навчання сприяє постійному підвищенню кваліфікації військовослужбовців, дозволяючи оперативно реагувати на сучасні виклики, змінювати зміст програм з урахуванням практичного досвіду та новітніх досягнень науки і техніки.

Адаптація до вимог професійної діяльності. Навчальний процес здійснюється згідно з принципом підготовки за посадовим призначенням із опорою на знання, набуті під час попереднього навчання та практичної служби. Це забезпечує відповідність сучасним вимогам функціональних обов'язків.

Гнучкість і адаптивність. Курсова підготовка здатна швидко реагувати на зміни у технологіях та нормативно-правовому забезпеченні, геополітичні та безпекові виклики тощо, забезпечуючи можливості для індивідуального розвитку та перекваліфікації.

Окремим напрямом є курсова підготовка військовослужбовців у сфері миротворчої діяльності, що поєднує спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування. Основні цілі такої курсової підготовки:

- Оновлення та розширення знань, розвиток фахових та спеціальних компетентностей, формування нових здатностей у сфері миротворчої діяльності.
- Набуття практичного досвіду з урахуванням посадових обов'язків, попереднього досвіду проходження служби, інтересів та потреб фахівців.
- Вивчення передового досвіду миротворчої діяльності, методів кадрового управління та ознайомлення з досягненнями науки і техніки.
- Розроблення пропозицій щодо вдосконалення фахової діяльності, застосування інноваційних технологій у розв'язанні спеціалізованих завдань.

З точки зору професійної освіти потребують дослідження та вирішення такі проблеми практичної реалізації курсової підготовки військовослужбовців, як:

невідповідність між сучасними вимогами міжнародної безпеки та змістом навчальних програм;

обмежене узагальнення та аналіз практичного досвіду, що ускладнює адаптацію програм до реалій професійної діяльності (виконання завдань за призначенням);

обмежене використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, недостатня інтеграція їх у процедури аналізу та впровадження досвіду курсової підготовки, що знижує ефективність обміну знаннями та модернізації навчального процесу;

неефективні системи відбору, комплектування та оцінки готовності військовослужбовців до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, відсутність чітко визначених критеріїв, що відповідають сучасним вимогам професійної освіти;

обмеженість нормативно-правових документів та методичних рекомендацій, що регламентують курсову підготовку, не завжди дозволяє інтегрувати найкращі міжнародні практики;

відсутність комплексних програм психологічної підготовки та створення ефективної системи реабілітації для військовослужбовців, що беруть участь у міжнародних операціях, негативно впливає на професійну готовність.

Ці проблеми свідчать про необхідність модернізації курсової підготовки в системі професійної освіти. Вони підкреслюють потребу в інтеграції сучасних педагогічних підходів, активному використанні ІКТ, оновленні нормативно-правової бази, а також налагодженні тісної співпраці між військовими управлінськими структурами, навчальними закладами та міжнародними партнерами для забезпечення високої якості підготовки військовослужбовців.

Висновки. Проведений аналіз виявив тенденції змін в розвитку професійної освіти України. Останні реформи спрямовані на модернізацію системи, інтеграцію професійної та вищої освіти, впровадження компетентнісного підходу, створення сучасних професійних стандартів і нової моделі фінансування, заснованої на партнерстві держави, бізнесу та суспільства.

Аналіз тенденцій підкреслює потребу модернізації курсової підготовки, що набуває особливого значення в умовах невмотивованої агресії проти України, зокрема для підготовки військовослужбовців. Сучасні виклики, зокрема швидкі технологічні зміни, нормативно-правові оновлення та потреби сучасного ринку праці, вимагають інтеграції інноваційних педагогічних підходів.

Надзвичайно актуальною є розробка комплексної стратегії модернізації курсової підготовки військовослужбовців, з метою ефективній адаптації її до викликів міжнародної безпеки. Важливим напрямком є створення чітких критеріїв та стандартів для відбору, комплектування та оцінки готовності військовослужбовців до участі в міжнародних операціях. Слід приділити увагу розширенню та вдосконаленню нормативно-правових документів і методичних рекомендацій, що регламентують курсову підготовку. Гармонізація національних стандартів з найкращими міжнародними практиками стане важливим кроком для підвищення якості підготовки.

Література

1. Крищенко К. Напрями удосконалення бюджетного фінансування профтехосвіти / К. Крищенко, Г. Белінська // Вісник Чернівецького Торговельно-Економічного Інституту. – 2024. – №1(93). – С. 205-219. <https://doi.org/10.34025/2310-8185-2024-1.93.15>
2. Дрозіч І. Розвиток професійної компетентності педагогів професійного навчання в Україні та країнах ЄС: загальні аспекти / І. Дрозіч // Порівняльна Професійна Педагогіка. – 2024. – №14(1). – С. 72-79. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14\(1\)-9](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14(1)-9)
3. Sergeeva L. Managing the development of competitive professional training in vocational educational institutions / L. Sergeeva, T. Stoychik // Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology. – 2003. – №11(1). – P. 38-54. <https://doi.org/10.32919/uesit.2023.01.04>
4. Михайлова Є. Стратегічні напрямки розвитку освіти в Україні / Є. Михайлова // Економіка та Суспільство. – 2024. – №66. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-106>
5. Borodiyenko O. The role of international cooperation in the development of vocational education in Ukraine / O. Melnyk, N. Nychkalo // European Journal of Education. – 2023. – №58(4). – P. 665-680. <https://doi.org/10.1111/ejed.12586>
6. Kravchuk O. With Regard to the Means and Priorities for the Development of the Professional Education System (The Experience of the EU Countries for Ukraine) / H. Kit, O. Yemelianova, H. Tolchieva, I. Beseganich // Journal of Curriculum and Teaching. – 2023. – №12(5). – P. 123-133. <https://doi.org/10.5430/jct.v12n5p123>
7. Aliksieieva H. The realities of postmodern internationalisation: The experience of the Ukrainian vocational education / O. Shchetynina, V. Nyshcheta // Revista Amazonia Investiga. – 2023. – №12(63). – P. 42-52. <https://doi.org/10.34069/ai/2023.63.03.4>
8. Shevchuk S. Standardisation and certification of vocational training in Ukraine / A. Herevenko, I. Beseganich, L. Suvorova, I. Haidai // Conhecimento & Diversidade. – 2023. – №15(40). – P. 466-487. <https://doi.org/10.18316/rcd.v15i40.11239>
9. Горошкова Л.А. Ринок праці та технології підготовки кадрів для повоєнного відновлення України / О.В. Маслова, Д.О. Чорнобук // Економічний вісник університету. – 2023. – №57. – С. 15-26. <https://doi.org/10.31470/2306-546x-2023-57-15-26>
10. Сайт журналу “Glossary – Quality in Education and Training” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.cedefop.europa.eu/files/4106_en.pdf
11. Закон України Про освіту: прийнятий 05.09.17 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – №38-39, Стаття 380.
12. Закон України Про професійну (професійно-технічну) освіту: прийнятий 10.02.98 № 103/98-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 32, Стаття 215.
13. Закон України Про фахову передвищу освіту: прийнятий 06.06.19 № 2745-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2019. – № 30, Стаття 119.
14. Державна служба статистики України. Статистична інформація – Освіта, 2023. <https://ukrstat.gov.ua/>
15. Malyshevskiy O. Vocational Education: The Current Problems and Post-War Prospects / O. Malyshevskiy // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia. – 2023. – №36(3). – P. 41-51. <http://dx.doi.org/10.17951/j.2023.36.3.41-51>
16. Ананьїн В. Українська військова освіта: євроатлантичні вектори трансформації / О. Уваркіна // Вісник НТТУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2024. – №1(61). – С. 38-43. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1\(61\).306746](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1(61).306746)
17. Кравец В.В. Аудит професійної військової освіти як механізм впровадження стандартів освіти і підготовки НАТО в Україні / В.В. Кравец // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. – 2024. – №2(58). – С. 11-18. <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.58.11-18>

References

1. Kryshchenko, K., & Belinska, H. (2024). Napriamy udoskonalennia biudzhethnoho finansuvannia proftekhosvity [Directions of improving the budget financing of vocational education]. *Visnyk Chernivetskoho Torhivelo-Ekonomichnoho Instytutu – Bulletin of Chernivtsi Trade and Economics Institute*, 1(93), 205-219 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.34025/2310-8185-2024-1.93.15>
2. Drozich, I. (2024). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohiv profesiinoho navchannia v Ukraini ta kraiinakh EC: zahalni aspekty [Enhancing professional competence of vocational training instructors in Ukraine and EU countries: general aspects]. *Porivnialna Profesiina Pedahohika – Comparative Professional Pedagogy*, 14(1), 72-79 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14\(1\)-9](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14(1)-9)
3. Sergeieva, L., & Stoychik, T. (2023). Managing the development of competitive professional training in vocational educational institutions. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 11(1), 38-54 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32919/uesit.2023.01.04>
4. Mykhailova, Y. (2024). Stratehichni napriamky rozvytku osvity v Ukraini [Strategic directions for the development of education in Ukraine]. *Ekonomika ta Suspilstvo – Economy and Society*, 66 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-106>
5. Borodiyenko, O., & Melnyk, O., & Nychkalo, N. (2023). The role of international cooperation in the development of vocational education in Ukraine. *European Journal of Education*, 58(4), 665-680 <https://doi.org/10.1111/ejed.12586>
6. Kravchuk, O., & Kit, H., & Yemelianova, O., & Tolchieva, H., & Beseganich, I. (2023). With Regard to the Means and Priorities for the Development of the Professional Education System (The Experience of the EU Countries for Ukraine). *Journal of Curriculum and Teaching*, 12(5), 123-133 <https://doi.org/10.5430/jct.v12n5p123>
7. Aliksieieva, H., & Shchetynina, O., & Nyshcheta, V. (2023). The realities of postmodern internationalisation: The experience of the Ukrainian vocational education. *Revista Amazonia Investiga*, 12(63), 42-52. <https://doi.org/10.34069/ai/2023.63.03.4>
8. Shevchuk, S., & Herevenko, A., & Beseganich, I., & Suvorova, L., & Haidai, I. (2023). Standardisation and certification of vocational training in Ukraine. *Conhecimento & Diversidade*, 15(40), 466-487. <https://doi.org/10.18316/rcd.v15i40.11239>
9. Horoshkova, L.A., & Maslova, O.V., & Chornobuk, D.O. (2023). Rynok pratsi ta tekhnologii pidhotovky kadriv dlia povoiennoho vidnovlennia Ukrainy [The labor market and technology of staff training for the post-war reconstruction of Ukraine]. *Ekonomichniy visnyk universytetu – University Economic Bulletin*, 57, 15-26. <https://doi.org/10.31470/2306-546x-2023-57-15-26> [in Ukrainian]
10. Sait zhurnalu “Glossary – Quality in Education and Training” [Site of journal “Glossary – Quality in Education and Training”]. www.cedefop.europa.eu Retrieved from https://www.cedefop.europa.eu/files/4106_en.pdf
11. Zakon Ukrainy Pro osvitu: pryiniaty 05.09.17 № 2145-VIII [Law of Ukraine “On Education”, from 05.09.17, №.2145-VIII]. (2017). *Vidomosti Verhovnoii Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, 38-39, Article 380. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?lang=en#Text> [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy Pro profesiinu (profesiino-tehnichnu) osvitu: pryiniaty 10.02.98 № 103/98-VR [Law of Ukraine “On Vocational Education”, from 10.02.98 № 103/98-BP]. *Vidomosti Verhovnoii Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, 32, Article 215. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/103/98-%D0%B2%D1%80?lang=en#Text> [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy Pro fahovu peredvyshchiu osvitu: pryiniaty 06.06.19, № 2745-VIII [Law of Ukraine “On the Vocational Pre-higher Education”, from 06.06.19, № 2745-VIII]. *Vidomosti Verhovnoii Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, № 30, Article 119. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19?lang=en#Text> [in Ukrainian].

14. State Statistics Service of Ukraine. *Statistical Information – Education*. (2023). Retrieved from <https://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
15. Malyshevskiy, O. (2023). Vocational Education: The Current Problems and Post-War Prospects. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 36(3), 41-51. <http://dx.doi.org/10.17951/j.2023.36.3.41-51>
16. Ananin, V., & Uvarkina, O. (2024). Ukrainiska viiskova osvita: evroatlantychni vektory transformatsii [Ukrainian military education: Euro-Atlantic vectors of transformation]. *Visnyk NTTU KPI. Politolohiia. Sotsiolohiia. Parvo. – National Technical University of Ukraine Journal. Political. Science. Sociology*, 1(61), 38-43. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1\(61\).306746](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2024.1(61).306746) [in Ukrainian].
17. Kravets, V. (2024). Audit profesiinoi viiskovoi osvity iak mehanizm vprovadzhennia standartiv osvity i pidhotovky NATO v Ukraini [Audit of professional military education as a mechanism for implementing NATO education and training standards in Ukraine]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky - Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military-Special Sciences*, 2(58), 11-18. <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.58.11-18> [in Ukrainian].